

konkurenčna, da bo tako izrinila tujce. In še, da bo izvozna industrija le taka, da bo lahko z uspehom tekmovala na mednarodnem trgu. Slovensko industrijo bomo imeli tedaj za to, da bo predvsem krila naše lastne potrebe, izvoz pa, da bomo z njegovimi donosi plačali le tisto, kar doma v resnici ne bomo mogli producirati.

Tako ureditev pa bomo dosegli samo takrat, kadar bodo oblast, zakonodaja in odločanje pri nas, kadar bomo imeli na Slovenskem ljudi, ki se bodo zavedali, da živijo na kosu zemlje, ki bi s slovenskimi pristanišči čisto sam nudil toliko prirodnih zakladov in najrazličnejših drugih vrednot, da bi lahko preživel vse Slovence.

In kadar bomo imeli generacijo, ki bo popolnoma trdna v tem velikem spoznanju, generacijo, kateri bo to spoznanje skupni osnovni politični koncept, iz katerega bo izhajala pri vsakem delu, takrat bodo vodili naše ljudstvo ljudje, ki bodo strokovnjaki v poznavanju vseh, predvsem pa gospodarskih in socialnih razmer v Sloveniji, strokovnjaki, ki bodo iskreno, odločno in samozavestno skrbeli za dobrobit Slovencev in slednjič ljudje, ki jim gotovo ne bo vezala rok bodisi osebna oblastželjnost, bodisi strankarska zagrizenost, bodisi denar ljudi njihovega svetovnega nazora.

Z ognjem tega velikega spoznanja se mora prva lotiti dela slovenska gospodarska politika.

Boris Fakin.

Naš kreditni trg v letih krize

I.

Ko je minila doba inflacije in velikih spekulacij, se je po l. 1926. pred krizo slovenski kreditni trg — radi pomanjkanja podatkov upoštevamo samo jugoslovansko Slovenijo — ustalil ter kazal stalen porast svojih sredstev. Po svoji strukturi je naš kreditni trg bistveno različen od kreditnega trga v ostalih delih Jugoslavije. Razen drugih razlik je za Srbijo značilno veliko število malih bank; te male „palanačke“ banke so vsaj v provinci glavni kreditorji. Na Hrvaškem so daleč najvažnejša vrsta denarnih zavodov velike banke, v Sloveniji so pa i zadruge, i regulativne hranilnice i banke enako pomembne. L. 30. so imele vlog (v milijonih Din)

zadruge (statistika obsega 474 zadrug)	1,755'8
regulativne hranilnice	1,182'1
banke	1,891'7

Danes po skoraj šestih letih ilikvidnosti našega kreditnega trga, lahko trdimo, da je bil ustroj našega kreditnega trga dokaj dober, da je ustrezal potrebam našega gospodarstva. Od naših denarnih zavodov so zbrale najvišjo vsoto vlog zadruge, ki so že pred desetletji odpravile z naše vasi oderuštvo in ustvarile našemu kmetu ugodne posojilne pogoje. Dočim je znašala obrestna mera za kmečka posojila v Srbiji pred krizo 18—40%, so pri nas zadruge posojale po 7% na Kranjskem, po 8% na Štajerskem. Kreditirale pa so tudi obrt in trgovino; velike zadruge Schulze-Vošnjakovega tipa, ki jih je krog 50, so kreditirale tudi industrijo. Zlasti je važno, da so naše zadruge prodrle v vsako večjo vas, le tako jim je bilo mogoče pridobiti vse one številne male vloge, ki je iz njih sestavljena njih mogočna vsota depozitov. In le tak decentraliziran aparat je pripraven za kreditiranje kmetijstva, saj je poznavanje razmer na posamezni kmetiji nujen pogoj zlasti pri hipotekarnem kreditu.

Našim zadrugam se včasih očita, da ne poslujejo v duhu zadrughnih načel. Da ni v zadrugah požrtvovalnosti in zadrughnega duha. Da so le preveč v rokah imovitejših posestnikov in neketov in da radi tega streme za čim večjim dobičkom, da kupujejo same posestva in vlagajo denar v industrijo. In slednjič, da so le orodje naših strank. Vsi ti očitki so v neki meri upravičeni. Naša zadrughna glasila priznavajo, da manjka zadrughne požrtvovalnosti. Poglavitvi vzrok tega je v strankarskem značaju našega zadrughništva. Ugedne, točneje rečeno bogatejše osebe imajo na vasi prvo besedo pri naših strankah; iste osebe imajo tudi glavno besedo pri zadrughah. Tako je prišlo do podpiranja strankarskih prosvetnih ustanov, tako imamo danes v mnogih krajih po dve zadrugi, dasiravno bi gospodarskim potrebam zadoštovala ena. Snovanje zadrugh po prizadevanju strank je našemu zadrughništvu svoj čas brez dvoma koristilo. Toda že v prvi krizi našega zadrughništva v l. 1911 do 1913. so se iz zadrughnih vrst oglasili klici po razstrankarjenju našega zadrughništva. Ti klici so se ponovili tudi v sedanji krizi. Žal povsem brez uspeha. Manj upravičen je očitek, da zadruge v preveliki meri streme za lastnim dobičkom. Razlika med aktivno in pasivno obrestno mero je pred krizo znašala povprečno 2%. Pri manjši razliki pač ne bi bilo mogoče pridobiti zadrugham spričo majhnih deležev tako nujno potrebnih rezerv, ki so znašale pri naših kreditnih zadrughah l. 30. 59'9 milijonov, dočim so znašali deleži le 3'7 milijonov Din. Brez rezerv bi danes večina naših zadrugh prišla v likvidacijo ali konkurz. Zadruge pač vrše svoje delovanje v kap. gospodarstvu, kjer mora vsaka gospodarska edinica doseči dobiček, če se hoče ohraniti. Zato kupovanje posestev po zadrughah ni vedno oporečno, kakor ni vedno bilo oporečno kreditiranje industrije ali pa posojanje kmetijstvu na Hrvaškem, kjer je bila obrestna mera višja kot pri nas. S tem pa seveda nočemo reči, da ne bi mogle zadruge ustvariti kmetijskemu kreditu pri nas še ugodnejših pogojev. Zlasti pa bi morale v večji meri kreditirati zadrughno trgovino in zadrughno industrijo. Kako velika bi bila n. pr. naloga, finansirati zadrughno tvornico sladkorja! Zadrughništvo je nastalo iz samoobrambe delovnega ljudstva; to je — žal moramo reči: to bi moral biti — tudi danes njegov *raison d'être*.

Druga vrsta ustanov našega kreditnega trga so regulativne hranilnice, ki sicer niso dosegle svoje predvojne višine, a z vsoto svojih depozitov znatno prednjačijo bankam in predstavljajo izvor kredita za kmetijstvo, obrt, trgovino, industrijo in tudi občine.

V razliko od kratkoročnih kreditov, kot so jih nudile naši industriji hranilnice, so bili industrijski krediti naših bank tudi dolgoročni, investicijski. Iz bančnih bilanc sicer ni razvidno, koliko so naše banke podeljevale denarne in koliko investicijske kredite. Na obstoj precejšnjih investicijskih kreditov pa moramo sklepati že iz značaja naših bank, ki združujejo kot skoraj vse srednjeevropske banke depozitne posle s finansiranjem industrije. Podeljevanju investicijskih kreditov je sicer mogoče očitati, da predstavlja nevarnost za likvidnost bank, toda za našo industrijo bi tak način čuvanja likvidnosti predstavljal slabo uslugo. In tudi v primeru, da bi banke pred l. 31. skušale podeljevati samo kratkoročne kredite, bi bila nastopila za naše banke težava, kako sploh plasirati sredstva spričo nerazvitosti našega efektnege trga. Morda bi bila v primeru nove konjunktore naloga bank, da navadijo naše meščanstvo v večji meri kupovati akcije in industrijske obligacije. Pripomniti je še, da so naše banke dosegle lepo stopnjo koncentracije, pa tudi zaupanja, kot nam kaže razmerje med glavnico z rezervami in depoziti. To razmerje je znašalo l. 30.: 1:11, dočim je znašalo to razmerje pri bankah vse države 1:4'5.

Tako našim zadrugam kot hranilnicam in bankam na splošno ni očitati premajhne skrbnosti niti pri nalaganju sredstev niti pri skrbi za likvidnost. Ravno pred navalom na denarne zavode l. 31. je obstajala precejšnja, za ona leta prekomerna likvidnost in obilica gotovine. Za likvidnost mora v primeru navala vlagateljev — to je eden postulatov moderne kreditne politike — skrbeti in tudi po vsem svetu skrbi novčanična banka.

Narodna banka kraljevine Jugoslavije pa je avgusta 1931 tik pred navalom vlagateljev na denarne zavode odpovedala že odobrene kredite. Zakaj? Odgovor nam bodo dale posledice tega ravnanja.

II.

Septembra 1931 je prišlo v zvezi s krizo in v zvezi z navali v inozemstvu tudi pri nas do navala na denarne zavode. Zavodi so postali ilikvidni; nezaupanje je postalo trajno, trajna je postala in ji še danes ni prav videti konca ilikvidnost zavodov, zlasti po moratoriju za kmečke dolgove, ki ga je uvedel zakon o zaščiti kmečkih dolžnikov l. 1932. Stopnja ilikvidnosti je razvidna iz pičlih podatkov o prometu, ki je padel v mnogo večji meri kot bilančne postavke. Promet pri Zadrugi zvezi je padel od 3,682'8 milijonov Din l. 30. na 1,526'1 milij. Din l. 35; pri Zvezi slovenskih zadrug je padel od 2,903'4 milij. Din l. 30. na 1,398'8 l. 34. (za l. 35. še ni podatkov), pri naši največji hranilnici od 1,448'9 l. 30. na 645'8 l. 35. in pri naši najlikvidnejši banki v istem času od 10 na 6 milijard Din.

21. 11. 1935 je bila radi ilikvidnosti denarnih zavodov izdana uredba o zaščiti denarnih zavodov in njihovih upnikov; uredba omogoča zavodom moratorij. Ni točnih podatkov koliko zavodov je pod zaščito; bo jih skoraj polovica. Dejanski, vsaj delni moratorij pa izvaja še mnogo večje število zavodov.

V zvezi z ilikvidnostjo in v zvezi z ostalimi političnimi ukrepi so pričeli propadati naši denarni zavodi. To propadanje kažejo naslednje številke (v milijonih):

pri zadrugi zvezi

Leto	Gotovina	Posojila	Aktivni tekoči računi	Naložbe	Hranilne vloge	Pasivni tekoči račun
1930	12.1	476.1	245.5	321.2	988.6	54.3
1931	10.9	497.6	253.6	283.7	1,001.8	43.8
1932	6.2	466.6	251.5	280.2	966.3	45.9
1933	6.1	443.7	244.7	276.7	926.7	39.2
1934	8.1	432.3	231.2	272.1	904.1	34.5
1935	7.4	395.1	225.7	275.7	899.2	29.9

pri Zvezi slovenskih zadrug

1930	8.2	576.5			645.1	
1931	6.3	615.2			677.9	
1932	4.1	597.9			639.1	
1933	3.1	572.5			598.4	
1934	3.2	559.8			566.9	

(za l. 1935. podatki še niso publicirani).

pri regulativnih hranilnicah

Leto	Gotovina	Vloge skupno	Vloge na knjžice	Vloge po tek. rač.
1930	7.2	1,182.0	741.6	440.5
1931	11.7	1,269.1	781.8	487.3
1932	—	1,188.3	—	—
1933	6.5	1,139.0	709.2	428.4
1934	7.3	1,100.5	671.9	427.3
1935	7.6	1,071.7	639.1	431.3

Leto	Pri bankah gotovina	Menice	Dolžniki in konzorcijalni posli	Vloge	Upniki z reskontom	Bilančna vsota
1930	78.4	289.9	1,177.8	891.7	780.4	1,830.3
1931	32.0	217.4	1,081.5	774.6	566.5	1,495.6
1932	37.2	173.7	1,089.5	533.6	655.2	1,351.8
1933	58.0	191.4	849.8	484.2	563.0	1,214.9
1934	67.7	173.3	606.6	342.6	525.5	982.7
1935	73.2	173.1	617.4	340.0	507.7	986.7

Gornji podatki so posneti po poročilih združnih zvez, po poročilu društva bančnih zavodov v Dravski iz l. 1936. in po člankih D. Potočnika o regulativnih hranilnicah v Trgovskem tovarišu.

Najznačilnejši pojav v letih krize je pač veliki padec vlog, ki so znašale pri naših bankah v odstotkih: leta 1930. 100 — l. 1931. 85.8 — l. 1932. 59.7 — l. 1933. 54.2, l. 1934. 38.4 — l. 1935. 38.1.

Bilance za l. 1936. povečini še niso na razpolago. Že izišle bilance pač kažejo, da je najnižja točka pri bankah in delu hranilnic že bila dosežena, toda dotok novih vlog še ne presega kaj prida odtoka starih vlog. Padec vlog pri hranilnicah in zadrugah sorazmerno ni tako velik kot pri bankah, ker so banke na splošno mnogo bolj likvidne. Tudi padec ostalih depozitov je sorazmerno manjši kot padec vlog; postavka tekoči računi je pri hranilnicah že l. 1935. pričela malce naraščati. Toda te vrste depozitov predstavlja po veliki večini le tekoči, sproti potrebni kapital podjetij; te vrste depozitov mora imeti denarni zavod stalno na razpolago. Ugotovitev, da so padle hranilne vloge v mnogo večji meri kot ostali depoziti je zanimiva tudi v socialnem pogledu. Vloge na knjižice predstavljajo namreč prihranke malomeščanskih in nižjih slojev; služijo jim kot pomoč v sili. Veliki obseg trgovine s knjižicami, potreba po realizaciji vlog na knjižice, po realizaciji za vsako ceno, nam kaže pritisk krize ravno na te sloje. Sorazmerno porast kaže pri naših bankah in hranilnicah postavka gotovina; ta postavka je znašala l. 1935. sorazmerno z bilančno vsoto pri bankah 173, pri hranilnicah 276% iste postavke l. 1930. Ta postavka je l. 1936. še narasla in še vedno narašča. Tudi to je znak zdravih razmer na kreditnem trgu, saj velja v bančnem poslovanju načelo, izhajati s čim manj gotovine; mirujoč denar predstavlja za banke in za vse gospodarstvo izgubo.

Istočasno, ko je pri naših denarnih zavodih bilo opaziti zgoraj v številkah izraženo padanje, sta obe državni banki — Državna hipotekarna banka in Poštna hranilnica pokazali naslednji porast:

Drž. hip. banka

Leto	Gotovina	Fondi in kapitali javnih ustanov	Vloge privatnikov
1930	42.3	1,699.5	528.9
1931	55.4	1,530.6	615.7
1932	84.6	1,390.7	724.8
1933	246.7	1,412.6	870.6
1934	266.4	1,577.0	1,031.3
1935	509.5	1,812.1	1,169.4
1936	477.0	2,035.1	1,200.4

Poštna hranilnica

Leto	Gotovina	Vloge po ček. rač.	Vloge na knjižice
1930	309.1	978.7	209.6
1931	177.0	799.6	334.1
1932	189.9	944.4	442.6
1933	413.6	1,158.2	564.1

Leto	Gotovina	Vloge po ček. rač.	Vloge na knjižice
1934	409.0	1,139.8	718.4
1935	443.4	1,178.8	850.7
1936	482.9	1,466.5	982.0

Vloge v državnih zavodih še vedno rastejo in sicer v mnogo večji meri kot pri privatnih. Po poročilu Narodne banke za mesec maj so narasle vloge od 1. maja l. 1936. do 1. maja l. 1937. pri obeh državnih bankah za 549 milijonov, pri vseh privatnih bankah in hranilnicah v državi pa za 587 milijonov. Proti l. 1930. so porasle pri DHB l. 1936. vloge fondov in kapitalov javnih ustanov na 125%, vloge zasebnikov na 223%, pri PH vloge po ček. računih na 149%, vloge na knjižice pa na 476%! To je bilo mogoče doseči z obrestno mero, ki je višja od obrestne mere privatnih denarnih zavodov (višjo obrestno mero plačajo v glavnem davkoplačevalci), dalje z zakoni in uredbami, ki so obligatorno določali nalaganje v državni banki. Od teh ukrepov je zlasti znan § 160 nespornega postopnika iz l. 1934. Ta paragraf določa nalaganje gotovine varovancev in oskrbovancev pri DHB, dočim se je do takrat pri nas nalagala pri regulativnih hranilnicah; teh vlog je bilo v Sloveniji krog 100 milijonov. Izmed poslednjih tovrstnih ukrepov je vzbudila pozornost uredba o sanaciji bratovskih skladnic; tudi ta uredba določa nalaganje sredstev bratovskih skladnic pri DHB. Dalje bo koristila obema državnima bankama uredba o zavarovalnicah.

Kot eden izmed vzrokov porasta vlog pri državnih zavodih se navaja tudi zaupanje v likvidnost državnih bank. Aktivna stran bilanc državnih bank pač ne vzbuja vtisa posebne likvidnosti. Ogromna so gotovinska sredstva obeh bank, toda velik del te gotovine obstoji v blagajniških zapiskih ministrstva financ. Glavne postavke aktiv so pa naslednje:

Leto	Državna hipotekarna banka		Poštna hranilnica		občinam
	hipotekarna posojila	komunalna posojila	posojila državi	denarnim zavodom	
1930	2,321.1	472.9		381.5	—
1931	2,367.7	548.6		630.9	—
1932	2,326.2	592.8		832.3	—
1933	2,325.5	628.6		947.4	—
1934	2,296.3	618.4	926.1	188.9	4.6
1935	2,261.2	648.1	1,070.9	172.1	17.0
1936	2,178.5	948.1	1,297.8	128.8	53.6

Iz publiciranih bilanc DHB ni točno razvidno, koliki del posojil odpade na državo. Zlasti so številna posojila državi med hipotekarnimi posojili; vse državne zgradbe se namreč zidajo iz posojil DHB, ki ji potem država odplačuje anuitete. Gornje številke nam odkrivajo enega izmed vzrokov forsiranja državnih bank. Državi sta namreč ti banki služili kot dragocena posojilodajavca v dobi krize, v dobi ko je bil državi kredit drugje zaprt, ko so pa istočasno državne potrebe narasle, državni dohodki pa padli. Povečano potrebo javnih oblasti po kreditu opazamo v dobi krize po vsem svetu. Na zapadnih velikih kreditnih trgih so v tej dobi emisije javnih oblasti daleč presegle emisije privatnih podjetij, dočim je bilo razmerje med krizo obratno. Jugoslovanska država si ni mogla nabaviti sredstev na inozemskih kreditnih trgih, forsirala je zato svoji banki.

Povečano potrebo po kreditih opazamo tudi pri naših samoupravah. Tudi naše hranilnice izkazujejo v letih krize povečanje komunalnih posojil; komunalna posojila so po navedbah D. Potočnika v zgoraj citiranem članku ona pasivna postavka bilance, ki je relativno narasla in so znašala sorazmerno bilančnim vsotam

l. 1935. 127% proti isti postavki l. 1930; po absolutnem znesku so nazadovala. Isto nam potrjuje povečanje komunalnih posojil pri DHB in PH. Med njimi je tudi 53 milijonov posojil mestnim občinam v Ljubljani, Mariboru in Celju za ureditev likvidnosti regulativnih hranilnic teh mest. Del sredstev, ki je bil našim hranilnicam odvzet, so hranilnice na ta način prejele kot posojilo — pač ironija, ki so jo pa seveda pri nas proslavljali kot političen uspeh.

Toda državni banki se nista ojačili samo za dobo krize. Država ju forsira še vedno. Trajnost ojačenja je razvidna med drugim tudi iz namere, da se pri DHB osnuje industrijski odsek. In ta politika ojačenja državnih bank je v skladu z gospodarsko politiko forsiranja in favoriziranja državnih podjetij, kot jo opazamo v trgovini s kmečkimi pridelki, v lesnem gospodarstvu, v rudarstvu, v težki industriji. Ta politika je za Beograd v dvojni meri koristna. Prvič predstavlja prenos gospodarske moči iz severozapadnih krajev države na jugovzhod. Drugič pa predstavljajo državna podjetja za Srbijo nacionalen element v gospodarstvu, ker pripada večina konkurentov državnih podjetij (z izjemo slovenskih konkurentov) tujemu kapitalu.

To velja v polni meri tudi za bančništvo. Od 20 privatnih velikih bank jih ima po podatkih dr. Košaka v Ekonomistu, l. 1936., str. 361. 6 sedež v Zagrebu in Ljubljani; le 5 od 20 teh bank je v rokah domačega kapitala, med njimi vse tri velike banke v Sloveniji. Povojne nacijonalizacije so imele povečini le to posledico, da so se lastniki bank preselili iz Dunaja in Budimpešte bolj na zahod. Pri tem je še treba upoštevati, da je tuj kapital pospešil koncentracijo bank, dočim je v Srbiji ni bilo opaziti. Ojačenje državnih bank je torej pomenilo prenos kapitala v Beograd, nacijonalizacijo upravljanja kapitalov in koncentracijo kapitalov.

Za Slovence je važno, da državni banki ne prihajata v pomembni meri v poštev kot posojilodajavca našega gospodarstva. DHB je posodila — to je mogoče iz publiciranih podatkov ugotoviti — v Sloveniji kmečkim posestvom 64 milijonov Din, kot je ugotovila anketa iz l. 1932. v 71% naših občin; v drugih pokrajinah države je DHB posodila kmečkim posestvom na stotine milijonov. Tudi pri poldržavnih bankah uživa Slovenija sličen ključ. L. 1936. je prejela 8% reeskontnih kreditov Narodne banke, pri Zanatski banki je ljubljanska podružnica prejela do pričetka l. 1937. 10,2 milijona, dočim je centrala, ki posluje na ozemlju bivše Srbije in Vojvodine, podelila 858 milijonov. In od hipotekarnih kreditov Privilegirane agrarne banke v skupnem znesku 5725 milijonov je prejela Slovenija 0'02%. Vzroki tako male pomembnosti državnih kreditnih ustanov za Slovenijo so poleg razmerja političnih sil tudi trdi kreditni pogoji, ki so za naše razmere pretežki.

III.

Trajnost ilikvidnosti kreditnega trga je v veliki meri povzročil moratorij za kmečke dolgove. Potem ko je bil 20. aprila l. 1932 izdan prvi zakon o zaščiti kmečkih dolžnikov, je izšlo do l. 1936. 22 zakonov, uredb, pravilnikov in tolmačenj, ki so urejali kmečke dolgove in se povečini niso izvajali. Dejanski so pomenili podaljševanje moratorija. Neurejenost problema kmečkih dolgov pa ni samo škodovala denarnim zavodom; kmetom je zaprla skoraj vsako možnost kredita.

Septembra l. 1936. je dolgo pripravljana uredba o likvidaciji kmečkih dolgov zadela dve muhi na en mah: prinesla je odločitev v vprašanju kmečkih dolgov in obenem napravila iz Privilegirane agrarne banke centralni in v dolglednem času najvažnejši institut za kreditiranje kmetijstva. Privilegirana agrarna banka je bila ustanovljena šele l. 1929. Zbral se je za jugoslovanske razmere ogromen kapital.

700 milijonov Din; za ta kapital je garantirala država 6% dividendo; a danes tudi ta garancija ne velja več. Ta kapital je predstavljal vsa sredstva banke, kajti vlog je banka zbrala le malenkostno vsoto. Banka je velik del kapitala (45,8 milijonov Din) porabila za prevzem neugodnih kmečkih posojil; umestnosti in neoporečnosti tega postopka ni mogoče presojati na splošno. Skupno je banka do konca l. 1936. izplačala:

dolgoročnih hipotekarnih posojil	572,5 milijonov Din
zadružnih posojil	734,2 „ „
meničnih in lombardnih posojil	31,0 „ „

Zadružna posojila je banka podeljevala preko zadrug zadružnikom na menice, pri čemer so zadruge in po dva zadružnika jamčili s podpisi. Da je banka dosegla solidno poslovanje zadrug (poslovala je zlasti z zadrugami, ustanovljenimi na temelju zakona o poljedelskem kreditu iz l. 1925. in imenovanimi tudi „policijske“ zadruge), je morala izgraditi drag kontrolni aparat. Naslonila se je na zadruge, da bi ne doživela tega, kar je napravila l. 1882. ustanovljena uprava fondova, današnja Drž. hip. banka, ki je bila ravnotako kot PAB ustanovljena, da reši problem kreditiranja kmetijstva, problem, ki je v Srbiji že zelo star in še vedno zelo pereč. Uprava fondova tega problema ni rešila; kot njen vzornik, pariški Crédit foulier je tudi ona večino sredstev naložila v mestne hipoteke. Tako so tudi v predvojni Srbiji ugotovili, da je za hipotekarni kredit pripravna mreža decentraliziranih institutov. Tudi iz tega razloga so naše kreditne zadruge brez primere ugodnejše za naš kmečki kredit kot n. pr. Privilegirana agrarna banka.

PAB je svoja sredstva plasirala že pred zaščito; ko so zaščito raztegnili tudi nanjo, je njeno poslovanje skoro prenehalo. Hipotekarnih posojil je n. pr. izplačala: l. 1929./30. 449,7 milij. — l. 1931. 181,9 milij. — l. 1932. 13,6 milij. — l. 1933. 1,8 milij. — l. 1934. 0,8 milij. — l. 1935. 0,9 milij. — l. 1936. 1,4 milij. Uredba o likvidaciji kmečkih dolgov pa je tudi temu poldržavnemu zavodu pomagala na noge. In še več. Kajti vse dolgove kmetov denarnim zavodom je bilo treba prenesti na PAB, ki bo od kmetov 12 let izterjavala anuitete in jih izročala dosedanjim upnikom. Neposredni politični pomen te odredbe se nam odkrije, če upoštevamo, da so slovenski kmetje doslej dolgovali predvsem zadrugam in hranilnicam, ki so poznale dolžnikove razmere in imele zanj smisel. Odslej pa dolgujejo oddaljeni banki, ki je dobila pri hipotekah še posebne pravice in katere metode so bile tako trde, da kot posojilodajavec v Sloveniji sploh ni prišla v poštev, kot smo že zgoraj navedli. Gospodarsko-politični pomen uredbe pa najbolje spoznamo iz sprejema, ki ga je uredba doživela pri prizadetih. Pri tem je treba upoštevati še naslednje uredbe: Kmetom, ki ne dolgujejo čez 25000 Din, se zniža dolg generalno na polovico. Ostalim kmetom zniža sodišče na prošnjo dolg individualno. Znižati ga sme za 30%, če pa nezmanjšani dolg presega polovico kmetove imovine, ga sme sodišče znižati za 50%; ne znižajo se pa stranske terjatve, t. j. obresti in stroški, nastali med l. 1932. do 1936. Izgubo, ki nastane za denarne zavode radi teh odpisov, bodo nosili država in denarni zavodi. Država odpis četrtine dolga, ostali odpis gre na breme rezerv in polovice glavnice denarnih zavodov. Samo kolikor bi izguba na odpisu presegala pri posameznem zavodu rezerve in polovico glavnice, bo tudi ta presežek povrnila zavodu država. Država bo oni del odpisov, ki ga nosi sama, povrnila zavodom v 3% obligacijah, ki se amortizirajo v 20 letih.

Z uredbo so bile zadovoljne, kolikor je mogoče posneti po časopisnih poročilih, samo srbske zadruge in zagrebške banke. Srbske zadruge, ker vsebuje zanje uredba posebna določila, zagrebške banke, ker so to veliki denarni zavodi,

ki so kmetijstvo malo kreditirali. Njihove velike rezerve bodo z lahkoto prenesle odpise. (Tako je n. pr. Celjski posojilnici, d. d. v Celju, ki je sorazmerno največ kreditirala kmetijstvo, preostalo še 76 milj. rezerv po odpisu t. i. milijona izgube radi likvidacije kmečkih dolgov. Izgube slovenskih regulativnih hranilnic bodo že znatno občutnejše kot izgube naših bank.)

Najtežje pa so prizadete naše zadruge. Zadruge bodo morale odpisovati rezerve in tudi polovico deležev, kajti pri zadrugah je kmečkih posojil mnogo (do tri četrtine vseh posojil); izgube bodo torej velike, rezerve pa so majhne. Stari vlagatelji bodo morali še dolgo čakati na izplačilo svojih vlog, ker bodo kmečki dolžniki odplačevali svoje dolgove 12 let. To predstavlja seveda veliko oviro dotoku novih vlog, nadaljnja ovira pa bodo nizke obresti, ki jih bodo zadruge plačevale vlagatelju spričo nizke obrestne mere (4½%), ki jo bodo plačevali kmečki dolžniki. In če bo zadruga hotela priti do gotovine s pomočjo državnih obveznic, ji bo to mogoče le z izgubami, kajti tečaj 3% obveznic pač ne bo posebno visok. Marsikaj zavisi seveda še od tolmačenja in izvajanja uredbe; vse zavisi od državne politike.

Saj se bo, kot se zdi, večina zadrug ohranila. Nekako pri polovici zadrug je obstoj negotov (Zadružni vestnik l. 1937, str. 17). Toda obseg poslovanja naših zadrug bo mnogo manjši. Težko, da bi bile zadruge v bodoče zopet odločilne za pogoje našega kmečkega kredita.

Danes je svetovno gospodarstvo v novi konjunktorni periodi; tudi Jugoslavija ji gre naproti. A Slovenija gre v novo konjunkturo z neurejenim kreditnim instrumentarijem, ki je mnogo manjši kot je bil pred sedmimi leti. In ravno v dobi vzgona je kreditnim ustanovam v kapitalističnem gospodarstvu določena velika naloga, da konjunkturo pospešijo ter ojačijo. Slovenski kreditni trg danes te možnosti nima.

J. F l e r è.

Naši problemi

Preko naše zemlje

Najmočnejši argument za diktature je vedno bil, da je diktatura najboljši način za pripravljanje vojne.

(Veleposlanik USA Bingham v Londonu, julija 1937.)

Potisnjeni na prostor, kjer se križajo poti evropskih imperializmov, smo bolj kot kdo drugi čutili prevaro ideje o samoodločbi narodov. Tudi velika vojna je prinesla le plačilo zmagovalcem, njim ustrežajočo dodelitev sveta in oslabitev premagancev.

Dogodki ob prevratu so pa tudi najostrejša obsodba velikega dela naše inteligence, ki je zaupala v pravičnost „našemu narodu naklonjenih velesil“. Celo tisti naši politiki, ki so odkrito hoteli narodnega osvobojenja, so mirno čakali na uresničitev Wilsonove besede. Jasnih načrtov ni imel takrat nihče in nihče ni delal. Fatalizem, sentimentalno zaupanje v pravičnost zgodovine, je vodil ljudi, da so se opajali ob vseh mogočih in večkrat nasprotnih socialnih in nacionalnih geslih. Nihče pa ni vedel, kaj hočemo, nihče se ni zavedal, da moramo priti v zbor zmagovalcev, ki bo odločal o naši usodi, s svojim jasnim slovenskim programom. Da ne smemo govoriti samo o svojih pravicah — le kdaj je v tem boju interesov imel narod dveh milijonov svojo pravico — ampak pokazati predvsem prednosti,